

Poláček, Jiří

Slovník literárněvědného strukturalismu

Bohemica litteraria. 2019, vol. 22, iss. 1, pp. 169-171

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/BL2019-1-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141151>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Slovník literárněvědného strukturalismu

SLÁDEK, Ondřej & kol. *Slovník literárněvědného strukturalismu*. Brno: Host, 2018, 837 s. ISBN 978-80-7577-479-8.

Je obecně známo, že strukturalismus je badatelský směr, který se zrodil v prostředí meziválečného Pražského lingvistického kroužku na základě předchozích domácích směrů a podnětů z ruského formalismu. Jeho podobu formovaly velké vědecké osobnosti, zejména Jan Mukařovský, Vilém Mathesius, Roman Jakobson, Nikolaj Trubeckoj či Bohuslav Havránek. V literární vědě představuje metodu funkčně-strukturální analýzy, která je založena na zkoumání vzájemných vztahů a funkcí částí daného celku (většinou jednoho literárního díla) a umožňuje poznat smysl a význam tohoto celku i jeho částí.

Tato inspirativní metodologie ovlivnila – hlavně zásluhou Romana Jakobsona – americkou lingvistiku i literární vědu a po druhé světové válce se rozvíjela v západní, střední i východní Evropě, přičemž jejím hlavním centrem se stala Francie, kde získala ráz takřka univerzální společenskovední metodologie. U nás však byla z ideologických důvodů odmítnuta. V šedesátých letech se jí dostalo částečné rehabilitace a současně ji začala rozvíjet nová badatelská generace (mimo jiné Miroslav Červenka, Milan Jankovič nebo Květoslav Chvatík). Nástup takzvané normalizace tento zdárný vývoj zmrázil, a tak nová éra strukturalismu nastala až po roce 1989.

V uplynulých třiceti letech mu byla věnována řada prací různého charakteru, jež tvořily jak reedice, tak nové tituly. Jako první vyšla Červenkova studie Základní kategorie pražského literárněvědného strukturalismu, otištěná v časopisu *Slovenská literatura* 4/1990. Z chronologického hlediska následoval výbor z Jakobsonových prací *Poetická funkce* (1995) a spis Iva Pospíšila a Miloše Zelenky *René Wellek a meziválečné Československo* (1996), poté se objevilo nové vydání knihy Felixe Vodičky *Struktura vývoje* (1998). V roce 1999 Mojmir Grygar vydal *Terminologický slovník českého strukturalismu*, z odkazu Jana Mukařovského

vyšel dvousvazkový soubor nazvaný *Studie* (2000, 2001) a Lubomír Doležel přišel s *Kapitolami ze strukturální poetiky* (2000).

V dalších letech tuto řadu děl rozšířili Květoslav Chvatík (*Strukturální estetika*, 2001), Jiří Kudrnáč (*Česká literární kritika v dotyku se strukturalismem*, 2003), Emil Volek (*Znak, funkce, hodnota*, 2004) a Josef Vachek (*Lingvistický slovník Pražské školy*, 2005). Ondřej Sládek se připojil editorstvím svazků *Český strukturalismus po poststrukturalismu* (2006) a *Český strukturalismus v diskusi* (2014), k nimž přidal monografii *Jan Mukařovský* (2015), zatímco Bohumil Fořt vydal knížku *Teorie vyprávění v kontextu Pražské školy* (2008).

Marie Havránková spolu s Vladimírem Petkevičem přispěla dvěma soubory korespondence (*Pražský lingvistický kroužek v korespondenci*, 2008; *Pražská škola v korespondenci*, 2014). Z ostatních titulů je nutno uvést studii Tomáše Kubíčka *Felix Vodička – názor a metoda* (2010), publikaci Jindřicha Tomana *Příběh jednoho moderního projektu* (2011), soubor autorů vedených Petrem Čermákem *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech* (2012) a monografii Veroniky Středové *Strukturalismus v českém historickém myšlení* (2014).

V této bohaté knižní produkci však chyběl synteticky pojatý slovník, který by charakterizoval základní literárněvědné strukturalistické pojmy společně s termíny strukturální lingvistiky, estetiky a sémiotiky, neboť všechny tyto vědecké disciplíny se vyvíjely v tvůrčí koexistenci. Nyní takový slovník již máme k dispozici: je jím *Slovník literárněvědného strukturalismu*, napsaný třicetičlenným autorským kolektivem vedeným Ondřejem Sládkem; tento brněnský literární vědec napsal rovněž úvodní slovo a ediční poznámku.

V úvodním textu kromě charakteristiky a vývoje strukturalismu správně zdůrazňuje, že tento směr není uzavřenou historickou kapitolou, ale že je relevantní součástí dnešní literární teorie a metodologie. Ondřej Sládek se dále náležitě vyrovnává s předchozími obsahově příbuznými slovníky či encyklopediemi a na tomto pozadí definuje poslání nového slovníku: autoři jím chtějí „postihnout strukturalismus ve všech jeho podstatných dimenzích a podobách, které získal v rámci literární vědy v průběhu 20. století“ (s. 12). Na základě recepce příslušné naší i cizí literatury vytvořili přes tři sta hesel, v nichž vyložili „základní teoretické a metodologické koncepce, paradigmata, klíčové pojmy, směry a školy strukturalistické literární teorie a kritiky, a to jak z hlediska jejich historického vývoje, tak jejich aktuální podoby“ (s. 12).

Ondřej Sládek se také snaží uživatele slovníku zorientovat v typologické diferenciaci hesel (člení je do osmi skupin), která představují vzájemně propojené studie, vždy vybavené soupisy použité a doplňující literatury. Jejich formální

podobu pak Sládek charakterizuje – opět s cílem usnadnit čtenářům orientaci – v ediční poznámce.

Recenzovaný slovník samozřejmě nelze číst jako román. Uživatel může do jeho struktury pronikat podle Sládkova rozlišení jednotlivých oblastí a začítat se do hesel z poetiky (obsah a forma, motiv, básnický jazyk), estetiky (estetická funkce, norma a hodnota), lingvistiky (jazyk, styl, stylistika, monolog a dialog) a sémiotiky (znak, index, symbol). Poté může studovat definice obecných pojmů (analýza, struktura, význam, smysl, systém), metodologických principů (interpretace, strukturální metoda) a směrů (americký a francouzský strukturalismus, ruský formalismus, fenomenologie), poučit se o aplikaci strukturalismu v divadle či ve filmu.

Častěji však bude hledat poučení podle své momentální potřeby a číst hesla charakterizující, co je to třeba diskurs, narativ nebo různorečí. Bude ho zajímat, jak autoři definují lyriku, epiku a drama, literární historii a kritiku, jak vysvětlují rozdíl mezi fiktivním a fikčním světem. Jindy bude potřebovat objasnit proslulý termín Jana Mukařovského sémantické gesto či pochopit, co znamená smrt autora v pojetí Rolanda Barthesa. A nebude muset nahlížet do slovníku cizích slov, když bude chtít vědět, co je například epistéma, mytém nebo prolepsy.

Je nasnadě, že *Slovník literárněvědného strukturalismu* představuje impozantní dílo pro širokou uživatelskou obec. Jeho hodnotu zvyšuje anglické resumé a bibliografie českých i cizojazyčných prací (slovníků, přehledových publikací a různých jiných titulů). Je škoda, že ho autoři nevybavili také jmenným rejstříkem, ale tím by do něj zjevně přibýlo mnoho dalších stran.

Jiří Poláček

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

